

Інтелектуал в умовах пострадянського авторитаризму Public Intellectual in Post-Soviet Ukraine

Такою була тема круглого столу, проведеного 25 лютого 2005 р., який ініціював дискусію про статус інтелектуала у пострадянських суспільствах. Цей круглий стіл організували Фулбрайтівське товариство та Програма ім. Фулбрайта в Україні спільно з Центром політичної філософії Інституту філософії НАН України.

Соціальна динаміка пострадянських країн, зокрема, України, засвідчила істотну девальвацію ролі інтелектуалів у формуванні та здійсненні програм політичного розвитку. Брак повноцінних інститутів громадянського суспільства вкрай обмежив сферу вжитку інтелектуальної свободи, унеможливив дієвість автономії розуму. Репутація академічної науки і вищої гуманітарної освіти зазнала серйозних ушкоджень через збереження стереотипів авторитарної свідомості. Брак когерентної національної політики, розрив між інтересами суспільства та

Fulbright Scholars
Yuriy Andrukhovych, Oleksiy Haran, Oleh Bilyi, Oksana Zabuzhko, and
Lisa Heller, Cultural Affairs Officer of the U.S. Embassy in Ukraine

інтересами пострадянських зверхників призвели до брутального обмеження свободи слова, знецінення наукової експертизи політичних проєктів. Водночас існує чимала кількість інтелектуалів, які в той чи інший спосіб, попри відкриту чи латентну репресію режиму, всупереч обставинам, утверджують свободу думки, обстоюють принцип активного громадянства. І серед них представники фулбрайтівської спільноти.

Лейтмотивами круглого столу стали: демократичні цінності і автономія розуму, інтелектуали й історія, дослідницькі центри і легітимізація режимів, академічна експертиза політичних проєктів і засоби масової інформації.

Серед учасників дискусії були Юрій Андрухович, Олег Білий, Владислав Верстюк, Олексій Гарань, Ярослав Грицак, Марія Зубрицька, Лариса Івшина, Марія Култаєва та багато інших науковців. Як зазначила в своєму виступі Оксана Забужко, саме словосполучення «публічний інтелектуал» звучить сьогодні в Україні оксюмороном, як «гарячий лід». Є поодинокі винятки — ті, хто всі ці роки примудрялися лишатися на плаву публічності, які вперто вишукували кожну шпаринку, в яку можна було втиснутися бодай би тільки півголосом, півнарядком. Але ці винятки тільки підтверджують загальну тенденцію «смерті професії» — смерті публічного інтелектуала. Тому що це все поспіль представники старшого покоління, яке ще з радянських часів звикло працювати в умовах тотальної несвободи і шифрувати свої думки езопівською мовою з розрахунку на публіку, яка вмів «читати між рядків». А молодша та середня генерація наших інтелектуалів, яка таким умінням уже не наділена, за останні роки остаточно вже змаргіналізувалася і, за висловом Оксани Забужко, перейшла в «режим самозадоволення» — розлізлася межі людьми, мов мишенята, по глухих закапелках малотиражних «тусовочних» видань, де сама собі всі ці роки вимушено слугувала і речником, і публікою. Професор Львівського національного університету Борис Потятиник виділив як домінуючу на цьому круглому столі думку про те, що коли публічний інтелектуал починає підтримувати владу, то він неодмінно деградує.

Скорочені тексти виступів учасників круглого столу були опубліковані в статті Михайла Мазуріна «Публічний інтелектуал і нова влада» в газеті «День» 11 березня 2005 року. Повні тексти виступів на цьому круглому столі та матеріали інших семінарів і конференцій з теми «Інтелектуали і влада» будуть опубліковані в книзі, яка готується до друку.